

Zbigniew Ostrach

*Akademia Nauk Stosowanych
w Nowym Sączu*

Justyna Bojkowska

*Akademia Nauk Stosowanych
w Nowym Sączu*

Postrzeganie pracy policji przez młodzież szkół ponadpodstawowych z terenu małopolskich Gorlic

Streszczenie

Prowadzone badania miały sprawdzić, jak w typowym dla południowej Małopolski środowisku uczniowskim postrzegana bywa praca policji. Wyniki badań pokazują, że młodzież raczej negatywnie ocenia pracę policji, co niewątpliwie nie wystawia tej formacji wysokiej oceny moralnej. Prowadzone badania nie przesądzają o tym, że tak się dzieje w całej Polsce, ale sygnalizują, że dobrze by było ów wizerunek zmienić bądź nieco poprawić, gdyż policja może się przecież pochwalić niewątpliwymi sukcesami w walce z przestępczością. To, jak młodzi ludzie postrzegają pracę policji, nie pozostanie bez wpływu na dobór kadry policji w przyszłości. Jeżeli przekaz o pracy policji będzie negatywny, to trafią tam ludzie niepewni, szukający mocnych wrażeń i niekoniecznie przekonani o dobrym wyborze zawodu. Jeśli przekaz będzie pozytywny, to zawodnicy policji wybiorą jednostki silnie zmotywowane do tego charakteru służby, chcące pomagać społeczeństwu. Kluczem do większej wykrywalności przestępstw i lepszej pracy policji jest jej wizerunek w oczach społeczeństwa, a szczególnie młodzieży, która w niedługim czasie stanie przed problemem podejmowania decyzji zawodowych.

Słowa kluczowe: policja, bezpieczeństwo, zawód policjanta, wizerunek policji

Perception of the Police Work by Secondary School Students from the Area of Małopolska Gorlice

Abstract

The research conducted was meant to check how the police work is perceived by a student environment typical for southern Lesser Poland. The results indicate that young people perceive the police work rather negatively, which certainly does not give this force any high moral evaluation. The research done is not indicative for the whole Poland, but indicates that it would be better to change that image, because police does surely achieve success in fighting against crime. The way young people perceive the police work will have an impact on police personnel selection in the future. If the message about the police work is negative, these forces will be strengthened by people who are uncertain, look for more excitement and are not necessarily convinced that they made a good career choice. If the message is positive, the police profession will be chosen by strong individuals, motivated to such type of duty, willing to help the society. A key to better crime detection and better police work is the image of police in the eyes of the society, especially of young people who are about to take professional decisions.

Keywords: police, safety, police profession, image of police

Wstęp

Zakres zadań nałożonych na policję służących ochronie porządku i bezpieczeństwa publicznego jest bardzo szeroki. Określają go ustawy sejmowe, rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych oraz zarządzenia Komendanta Głównego Policji. Formacja ta opisywana jest w przekazach medialnych bardzo zróżnicowanie. Z jednej strony pokazuje się jej profesjonalną działalność przyczyniającą się do ochrony mienia i życia ludzi, innym razem przekazy dotyczą bezdusznych funkcjonariuszy, których jedynym celem wydaje się wyłącznie ukaranie mało świadomych obywateli. W policji znajdziemy niewątpliwie osoby o różnym typie motywacji do pracy. Być może są w niej grupy funkcjonariuszy, którzy swoim postępowaniem nie przynoszą jej chwały. Od tego, jak młodzi ludzie postrzegają pracę policji w Polsce, zależy w przyszłości jej skład osobowy i skuteczność działań. Ważne jest to, by pracę w tej służbie wybierały jednostki ambitne, chcące służyć społeczeństwu.

Prowadzone badania miały na celu sprawdzenie nastawienia uczniów szkół ponadpodstawowych do policji jako rodzaju służby obywatelom i ocenę jakości wykonywanych przez nią zadań.

1. Policja jako instytucja oraz osoby ją reprezentujące

Państwu polskiemu od początku powstania przyświecał cel zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony przed zagrożeniami swoim obywatelom. W czasach współczesnych ustawą z dnia 6 kwietnia 1990 roku o policji (Dz.U. 1990 nr 30, poz. 179 z późn. zm.) utworzono policję „jako umundurowaną i uzbrojoną formację, przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa obywateli oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego” (art. 1, ust. 1 Ustawy o policji). Ustawa o policji (UoP) podlegała wielu nowelizacjom. Po różnych zmianach art. 1 ust. 1 otrzymał brzmienie: „Tworzy się policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego”.

W państwie demokratycznym takim, jak Rzeczpospolita Polska dyrektywy określające funkcjonowanie wszystkich organów państwowych zawarte zostały w Konstytucji. Organy władzy publicznej tworzone są w oparciu o przepisy prawa, a ich działanie i uprawnienia określają normy prawne. Założenia organizacyjne policji opierają się na zasadach:

- praworządności
- hierarchicznego podporządkowania
- oparcia jej struktury organizacyjnej na podziale terytorialnym kraju
- apolityczności

Opisana w art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. nr 78, poz. 483) zasada praworządności stanowi, że organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej działają na podstawie prawa i w granicach prawa. Znajduje ona zastosowanie w sferze organizacji policji, ponieważ to prawo kształtuje

jej struktury w zależności od rodzaju powierzonych zadań. „Na straży przestrzegania prawa przez organy policji stoją materialne i formalne gwarancje praworządności” (Misiuk, 2008, s. 46). Gwarancje materialne to przepisy prawa określające zakres funkcjonowania oraz uprawnienia funkcjonariuszy policji, gwarancje formalne dotyczą organów państwowych powołanych do sprawowania kontroli i nadzoru nad działalnością policji. W związku z przyznaniem policji szeregu uprawnień potrzebnych do realizacji zadań kontrola ich działalności zarówno przez organy wewnętrzne, jak i zewnętrzne niepodlegające hierarchicznemu podporządkowaniu wydaje się niezwykle ważna.

Następną zasadą określającą założenia organizacyjne policji pozostaje podporządkowanie hierarchiczne, czyli bezwzględne podporządkowanie organów niższego stopnia organom nadrzędnym. W myśl art. 5 UoP centralnym organem administracji państwowej, właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego, jest Komendant Główny Policji podległy Ministrowi Spraw Wewnętrznych, usytuowany na najwyższym szczeblu drabiny hierarchicznej, w związku z tym będący przełożonym wszystkich funkcjonariuszy policji niezależnie od tego, w jakiej działają oni służbie. Komendant Główny Policji realizuje zadania przy pomocy podległej mu Komendy Głównej Policji, która wykonując polecenia, rozkazy i zarządzenia komendanta, pełni funkcję nadzoru administracyjnego, koordynującą i wykonawczą o zasięgu ogólnokrajowym. Komendant Główny Policji kieruje pracą Komendy Głównej przy pomocy zastępców do spraw kryminalnych, prewencji i logistyki oraz kierowników jednostek organizacyjnych – dyrektorów i naczelników poszczególnych wydziałów.

Zgodnie z art. 7 UoP Komendant Główny określa:

- organizację i zakres działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych policji
- metody i formy wykonywania zadań przez poszczególne służby policyjne w zakresie nieobjętym innymi przepisami wydanymi na podstawie ustawy
- właściwość terytorialną komend rejonowych policji
- szczegółowe zasady szkolenia policjantów
- szczegółowe zasady szkolenia zwierząt wykorzystywanych do realizacji zadań policji, a także normy ich żywienia
- szczegółowe warunki bezpieczeństwa i higieny służby po konsultacji z Państwową Inspekcją Pracy

Komendant Główny Policji może także tworzyć ośrodki szkolenia i szkoły policyjne. Zgodnie z art. 6 UoP organami administracji rządowej w sprawach bezpieczeństwa na obszarze województwa są:

- Wojewoda, z pomocą Komendanta Wojewódzkiego Policji działającego w jego imieniu albo Komendant Wojewódzki Policji działający w imieniu własnym w sprawach wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych i czynności z zakresu ścigania wykroczeń, a także w sprawach wydawania indywidualnych aktów administracyjnych
- Komendant Powiatowy (Miejski) Policji
- Komendant Komisariatu Policji

Zarówno Komendant Wojewódzki, jak i Komendant Powiatowy jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy na obszarze swojego działania. Zasięg terytorialny działania komendantów wojewódzkiego i powiatowego odpowiada podziałowi administracyjnemu z wyłączeniem województwa mazowieckiego i miasta st. Warszawy. Na obszarze tym działa dwóch komendantów wojewódzkich: właściwy dla tego województwa z siedzibą w Radomiu oraz Komendant Stołeczny, którego działania obejmują miasto st. Warszawę oraz przyległe do niej powiaty. Komendanci powiatowi są powoływani i odwoływani przez Komendanta Wojewódzkiego Policji po zasięgnięciu opinii właściwego terytorialnie Starosty Powiatowego. Komendanci powiatowi realizują zadania przy pomocy Komend Powiatowych, w skład których wchodzi następujące komórki: dochodzeniowo-śledcza, kryminalna, techniki kryminalistycznej, do spraw przestępczości gospodarczej, prewencji, informatyki, ruchu drogowego, pogotowia policyjnego i patrolowania, konwojowo-ochronna, izba dziecka, wywiadowcza, kadr i szkolenia, finansowa, łączności i zaopatrzenia. Najniższy szczebel w systemie terenowych organów policji zajmuje Komendant Komisariatu Policji powoływany przez Komendanta Powiatowego Policji po zasięgnięciu opinii właściwej Rady Gminy (Wójta, Burmistrza, Prezydenta Miasta). Komendanci komisariatów wykonują swoje zadania przy pomocy podległych im komisariatów, w skład których wchodzi komórki organizacyjne zajmujące się zadaniami operacyjnymi i dochodzeniowymi, prewencji, pogotowia policyjnego i patrolowania oraz spraw ładu dzielnicowego (Warmiński, 2013).

System organizacyjny policji opiera się także na zasadzie apolityczności, która zapewnia podporządkowanie policjantów jedynie organom państwowym i samorządowym określonym w Konstytucji. Zgodnie z art. 62 UoP policjant nie może należeć do żadnej partii politycznej, a jego dotychczasowe członkostwo w niej ustaje z dniem przyjęcia do służby. Ponadto policjanci mają obowiązek informowania przełożonych o przynależności do stowarzyszeń krajowych, a w przypadku członkostwa w organizacjach i stowarzyszeniach zagranicznych konieczne jest uzyskanie zezwolenia na członkostwo od Komendanta Głównego Policji. Zgodnie z art. 67, ust. 1 i 2 UoP policjanci mogą się zrzeszać w związku zawodowym, przy czym w policji może działać tylko jeden związek zawodowy pozbawiony prawa do strajku. Ograniczenia wynikające z zasady apolityczności mają na celu ochronę policjantów przed angażowaniem się w działalność polityczną i zapewniają swobodne wykonywanie przez nich wszystkich obowiązków służbowych. Struktura organizacyjna policji nie opiera się jedynie na wymienionych zasadach, ale wynika też z ustawowych zadań dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w przestrzeni publicznej.

Zadania policji wynikają z ustawy. Zostały zawarte w art. 1 ust. 2 UoP (Dz.U. 2015 poz. 355 ze zm.). Podstawowym zadaniem funkcjonariuszy policji wynikającym z ustawy pozostaje ochrona bezpieczeństwa ludzi i ochrona porządku publicznego. „Bezpieczeństwo publiczne jest takim stanem istniejącym w państwie, w którym człowiekowi, a także ogółowi społeczeństwa nie grozi żadne niebezpieczeństwo” (Pieprzny, 2003, s. 36). Zasady bezpieczeństwa publicznego wyznaczone zostały przepisami prawa. Działania sprzeczne z tymi zasadami bądź je naruszające stanowią niebezpieczeństwo (np. prowadzenie pojazdów w stanie nietrzeźwym, dokona-

nie rozbój, napadu oraz innych działań prowadzących do zagrożenia życia, zdrowia i mienia). Porządek publiczny polega zaś m.in. na przestrzeganiu zasad współżycia społecznego, obowiązujących norm moralnych i właściwego zachowania się w miejscach publicznych, zapewnia normalny rozwój życia społecznego. Zadaniem policji jest więc podejmowanie wszelkich działań profilaktycznych lub interwencyjnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osób, mienia oraz porządku publicznego.

Do zadań policji należy ponadto inicjowanie i organizowanie działań prewencyjnych służących zapobieganiu i przeciwdziałaniu zjawiskom kryminogennym, takim jak narkomania, alkoholizm, prostytucja oraz popełnianiu przez obywateli przestępstw i wykroczeń. Policja reaguje również na wszelkie przejawy agresji i przemocy z użyciem siły fizycznej lub groźby popełniane przez osoby zmagające się z bezrobociem, ubóstwem czy kryzysem w małżeństwie. Ich wynikiem jest lub może być przemoc domowa, wybryki chuligańskie, a także akty wandalizmu.

W celu jak najlepszej realizacji zadania zapobiegania przestępstwom oraz innym czynom niezgodnym z przepisami prawa policja współpracuje z organami państwowymi, samorządowymi oraz organizacjami społecznymi. Organom policji powierzono także realizację postępowań przygotowawczych, mających na celu zbieranie materiałów dowodowych w sprawach o popełnienie przestępstwa (np. przesłuchanie świadka, przeszukanie, oględziny itp. oraz udowodnienie winy). Sposób wykonywania wymienionych czynności przez funkcjonariuszy policji oraz ich zakres został uregulowany w kodeksie postępowania karnego (Dz.U. 2022, poz. 1375). Do zadań policji należy również uświadamianie społeczeństwa o konsekwencjach nieprzestrzegania prawa i karach za popełnianie przestępstwa, a także zwracanie uwagi na postępowania niezgodne z zasadami prawnymi, dotyczącymi współżycia społecznego czy też powinności moralnych. W tym celu funkcjonariusze policji organizują szkolenia dla mieszkańców, na których rozdaje się broszury informacyjne i często przeprowadza z tej tematyki konkursy dla dzieci i młodzieży. W celu realizacji powierzonych zadań policja współpracuje z pracownikami sądów i prokuratur, Służbą Więzienną i innymi służbami państwa. Do zadań nałożonych na policję należy ponadto współdziałanie z organizacjami międzynarodowymi i policją innych państw, których celem pozostaje zwalczanie przestępczości o zasięgu międzynarodowym. Cały szereg zadań policji określają również umowy międzynarodowe. Współpraca taka polega na współdziałaniu polskiej policji z Interpolem, Europolem oraz jednostkami prewencji w ramach strefy Schengen. Głównym zadaniem Interpolu jest zwalczanie przestępczości międzynarodowej. Współpraca z Europolem umożliwia szybką wymianę informacji na temat przestępczości, a System Informacyjny Schengen pozwala na organizowanie zintensyfikowanych kontroli granicznych przed przestępczością na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej (Warmiński, 2013).

Ustawodawca – aby stworzyć policji możliwości jak najlepszego wykonywania powierzonych zadań – przyznał jej szereg szczególnych uprawnień wykorzystywanych przez funkcjonariuszy w pracy codziennej. Policjanci, wykonując czynności mające na celu zapobieganie oraz wykrywanie przestępstw i wykroczeń, korzystają z uprawnień zawartych w art. 15 ust. 1 UoP, w myśl których funkcjonariuszom przysługuje np. prawo legitymowania i zatrzymania osób. Legitymowanie osób służy ustaleniu

tożsamości i może zostać zastosowane m.in. w celu identyfikacji osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa, ustalenia świadków zdarzenia powodującego naruszenie porządku publicznego czy poszukiwania osób zaginionych. Tożsamość osoby legitymowanej ustala się na podstawie dowodu osobistego, paszportu, zagranicznego dokumentu tożsamości, jak również oświadczenia innej osoby, której tożsamość została określona przez policjanta na podstawie wymienionych dokumentów. Zatrzymanie wiąże się z czasowym ograniczeniem wolności osób, ale warto wiedzieć, że korzystanie z tego uprawnienia przez policję jest możliwe tylko wówczas, gdy zastosowanie innego środka okazało się niecelowe oraz zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że osoba zatrzymywana popełniła przestępstwo. Podczas zatrzymania policjant ma obowiązek się przedstawić, podać przyczynę zatrzymania, sprawdzić, czy osoba zatrzymana posiada broń (jeżeli ma, to ją odebrać), wylegitymować osobę, poinformować o obowiązku podporządkowania się wydawanym poleceniom oraz możliwości zastosowania środków przymusu bezpośredniego. W przypadku niezastosowania się do poleceń policjant może doprowadzić zatrzymaną osobę do jednostki organizacyjnej.

Artykuł 15 ust. 1 UoP przyznaje również policjantom prawo do przeszukiwania pomieszczeń i osób, a także dokonywania kontroli osobistej i przeglądania zawartości bagażu. Przeszukania dokonuje się w celu wykrycia lub zatrzymania sprawcy przestępstwa oraz znalezienia rzeczy, które mogą stanowić dowód w danej sprawie. Zgodnie z art. 220 § 1 k.p.k. przeszukania może dokonać prokurator albo na wniosek sądu lub prokuratora policja. Postanowienie sądu lub prokuratora powinno zostać okazane przez funkcjonariusza osobie, u której ma być przeprowadzone przeszukanie. Tylko w przypadkach niecierpiących zwłoki możliwe jest dokonanie przeszukania przez funkcjonariusza policji na podstawie nakazu kierownika jego jednostki lub okazania legitymacji służbowej, przy czym należy się niezwłocznie zwrócić do sądu lub prokuratury o zatwierdzenie przeszukania. Przeszukania w pomieszczeniach zamieszkałych można dokonać w ciągu dnia, a w porze nocnej tylko w wypadkach niecierpiących zwłoki (Leszczyński, 2016, s. 153).

Przymus bezpośredni wiąże się z oddziaływaniem fizycznym na człowieka i ma na celu zmuszenie go do określonego zachowania. Katalog możliwych do wykorzystania przez policjantów środków przymusu bezpośredniego zawarty został w art. 16 ust. 1 UoP. Wśród nich można wymienić: a) środki fizyczne (stosowanie różnych technik obrony, ataku, obezwładnienia), b) środki techniczne (kajdanki, kaftany bezpieczeństwa, kolczatki), c) środki chemiczne (granaty łzawiące), d) środki służące do obezwładnienia bądź konwojowania osób oraz do zatrzymywania pojazdów, e) pałki służbowe, f) wodne środki obezwładniające, g) psy służbowe, h) pociski niepenetracyjne miotane z broni palnej. Zastosowanie środków przymusu bezpośredniego ingeruje w konstytucyjnie zagwarantowane prawa i wolności obywatelskie, dlatego policjanci mogą stosować jedynie środki przymusu bezpośredniego odpowiadające potrzebom wynikającym z zaistniałej sytuacji. Celowość, zasadność, jak również sposób użycia środków przymusu bezpośredniego przez policjanta sprawdzana jest przez jego bezpośredniego przełożonego. W przypadku gdy zastosowanie środków przymusu bezpośredniego okazuje się niewystarczające, funkcjonariuszom policji przysługuje uprawnienie użycia broni palnej, czyli środka uważanego za ostateczny, gdyż sięgnię-

cie po niego może mieć tragiczne skutki. Dlatego podejmując decyzję o jego użyciu, policjant każdorazowo musi postępować ze szczególną rozważą.

Zasady określające możliwość użycia i wykorzystania broni palnej przez funkcjonariuszy policji określone zostały w art. 17 UoP. Przykładem sytuacji, w której policjant ma prawo użycia broni, może być konieczność odparcia bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby. Zastosowanie tego środka jest również możliwe wobec osób, które nie podporządkowują się poleceniu natychmiastowego porzucenia broni lub podejmują się ucieczki, a zachodzi uzasadnione podejrzenie, że popełniły przestępstwo. Przepisy zabraniają użycia broni przez policjanta wobec kobiet w ciąży, osób poniżej 13. roku życia, jak również osób o widocznej niepełnosprawności. Wykonując czynności służbowe i korzystając z przyznanych im szczególnych uprawnień, policjanci powinni respektować prawo człowieka do godności. Zastosowanie środków przymusu bezpośredniego nie może w znacznym stopniu naruszać dóbr osobistych osoby, wobec której podjęto takie działania.

Zawód policjanta wiąże się z dużą odpowiedzialnością i obarczony jest znacznym ryzykiem zawodowym. Funkcjonariusze policji powołani zostali do zapewnienia ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, sprawują służbę, narażając życie i zdrowie w trosce o dobro innych. Osoby wykonujące ten zawód musi cechować zarówno sprawność fizyczna, jak i dobre zdrowie psychiczne. Zdolność kandydata do pracy w policji weryfikuje się poprzez badania psychologiczne przy użyciu różnych narzędzi (testy, wywiady i specjalistyczne kwestionariusze określające możliwości osobowościowe). Na ich podstawie określa się predyspozycje intelektualne, postawy społeczne, a także stabilność emocjonalną. Niewątpliwie praca policjanta wiąże się ze stresem. „(...) Badania polskie obejmujące 2,5 tysiąca przedstawicieli 47 profesji wykazały, że najwyższy poziom stresu jest notowany wśród policjantów” (Ogińska-Bulik, 2003, s. 41). Jedną z ważniejszych cech osobowościowych policjantów pozostaje zatem odporność na stres i umiejętność radzenia sobie w sytuacjach zwiększonego napięcia emocjonalnego.

Z uwagi na specyfikę pracy oraz fakt, że wiąże się ona ze służbą drugiemu człowiekowi niezależnie od jego narodowości, policjant powinien być tolerancyjny wobec innych osób, wolny od uprzedzeń, wrażliwy na problemy innych i chętny do niesienia im pomocy. „Postępowanie policjanta w kontaktach z ludźmi powinna cechować życzliwość oraz bezstronność wykluczająca uprzedzenia rasowe, narodowościowe, wyznaniowe, polityczne, światopoglądowe lub wynikające z innych przyczyn” (Zarządzenie nr 805 KGP, poz. 3 § 6). Ponadto policjant powinien się cechować opanowaniem i zrównoważeniem i umieć panować nad emocjami, by nie wpływały one negatywnie na jego pracę. Istotne znaczenie ma więc umiejętność nawiązywania kontaktów z ludźmi, sprawność słuchania i stwarzania poczucia bezpieczeństwa oraz zaufania. Cechy te pozwalają na prowadzenie rozmów w sposób niewywołujący zbędnego stresu u rozmówców i gwarantują uzyskanie niezbędnych informacji. Od policjantów wymaga się również lojalności i dyskrecji, większość uzyskiwanych przez nich informacji ma przecież charakter niejawnny.

Praca w policji jest zespołowa, dlatego istotną rolę odgrywa umiejętność współpracy i współdziałania, a także dostosowanie się do obowiązujących zasad, reguł oraz

poleceń przełożonych. Za ważną cechę wyróżniającą funkcjonariusza policji uznaje się spostrzegawczość pozwalającą na szybką i trafną ocenę sytuacji, gwarantującą podjęcie stosownego działania. Istotny pozostaje także refleks, który nabiera znaczenia zwłaszcza w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia. Z uwagi na fakt, że w codziennej pracy policjanci niejednokrotnie narażają życie i zdrowie, powinni się odznaczać odwagą oraz zdolnością do podejmowania ryzykownych działań. Policjanci ubiegający się o funkcje kierownicze muszą się ponadto wykazać umiejętnością planowania, zarządzania, samodzielnością oraz wiedzą i bogatym doświadczeniem operacyjnym.

2. Młodzież ucząca się jako wyjątkowy obraz adolescencji

Młodzież to grupa społeczna mająca istotne znaczenie dla przyszłości społeczeństwa. Zdefiniowanie pojęcia „młodzież” jest trudne ze względu na istnienie wielu sposobów jego pojmowania, zależnych od różnorodnych ujęć badawczych. Można wyróżnić koncepcje pokoleniowe, definicje w ujęciu jednostkowym oraz takie, które opierają się na kryterium wiekowym (Pawliczuk, 2006). Koncepcja pokoleniowa zakłada, że o kształcie społeczeństwa decydują pokolenia. W społeczeństwach statycznych na życie młodych ludzi oddziałuje starsze pokolenie, które narzuca im określone role społeczne według uznawanych przez siebie kryteriów. Społeczeństwa dynamiczne, stawiające na rozwój i zmiany, dążą do współpracy z młodzieżą, zapewniając jej możliwość integracji oraz udziału w grupach i organizacjach mających wpływ na życie społeczne. W ujęciu jednostkowym zakłada się, że młody człowiek jest w stanie przejściowym pomiędzy pierwotnym i wtórnym procesem socjalizacji. W wyniku niedostatecznej realizacji procesu socjalizacji pierwotnej, odbywającej się w rodzinie młodzież może tworzyć nieformalne grupy społeczne, które pozwalają na zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa i przynależności. Jednocześnie jednostka przygotowuje się w niej do pełnienia ról społecznych (Mead, 1978). Ostatnią kategorią badań definiującą „młodzież” jest kryterium wiekowe, opierające się na fazach rozwoju biologicznego. Irena Namysłowska zakłada, że okres dorastania rozpoczyna się w momencie rozpoczęcia dojrzewania, jego zaś koniec uzależniony bywa od indywidualnych cech danej osoby. Wyróżnia ona trzy fazy dorastania: a) okres wczesnego dorastania między 11. a 13. rokiem życia, b) środkową fazę dorastania między 14. a 16. rokiem życia i c) okres późnego dorastania między 17. a 19. rokiem życia (Namysłowska, 2004, s. 235). W literaturze przedmiotu wszystkie te fazy nazywane są „okresem adolescencji”.

Nauka w szkole ponadpodstawowej w całości przypada na okres adolescencji. To czas, kiedy w młodym człowieku zachodzą liczne przemiany. Kształtuje się wówczas jego hierarchia wartości, poglądy i przekonania wpływające na wybory dokonywane w dorosłym życiu. Charakterystyczne dla tego okresu są przemiany biologiczne mające gwałtowny przebieg, zauważalne przede wszystkim w wyglądzie fizycznym. Mają one jednak również istotny wpływ na rozwój osobowości, poczucie własnej tożsamości oraz rozwój społeczny. W obszarze psychicznym zmiany uwidaczniają się przede wszystkim w sferze myślenia, kształtowania własnych poglądów, wartości oraz

odgrywania ról społecznych. Rozwój myślenia abstrakcyjnego w procesie dorastania pomaga młodzieży w samopoznaniu, ułatwia tworzenie systemów i teorii (np. wiedzy o świecie), pozwala na samokrytykę oraz umiejętność oceniania innych ludzi. Przydatna jest też w procesie wejścia w świat dorosłych oraz znalezienia w nim własnego miejsca (Czerwińska-Jasiewicz, 2015).

Szczególnego znaczenia w okresie młodzieńczym nabierają przyjaźnie. Pozwalają one na nawiązanie kontaktu z osobami mającymi podobne zainteresowania, co przyczynia się do rozwoju i kształtowania osobowości. Z przyjaźnią łączy się także przywiązanie do osób spoza kręgu rodziny, powodujące rozluźnienie więzi emocjonalnych z rodziną. Jest to również czas, w którym młodzież pragnie niezależności, chce samodzielnie podejmować decyzje i dokonywać wyborów. Aby wspomóc swą niezależność, młodzi ludzie często decydują się na pierwszą pracę zarobkową. Zachodzące w okresie młodzieńczym przemiany wpływają także na sposób rozumienia tożsamości (Dobrenko, 2013), która przejawia się w zwiększonym poczuciu własnej wartości oraz wiary w siebie. W okresie młodzieńczym człowiek odczuwa silną potrzebę działania, dokonywania czynów, które nierzadko przeradzają się w niedopuszczalne przez powszechnie przyjęte normy zachowania. Młodzież, chcąc wyładować nadmiar energii oraz zademonstrować swą odwagę i dzielność, dopuszcza się różnych wybryków. Zachowania społecznie nieakceptowalne wynikają z niedowartościowania, braku miłości, akceptacji, chęci zwrócenia na siebie uwagi, poczucia bycia ważnym i potrzebnym (Kamiński, 2020).

Okres adolescencji wiąże się także z chwiejnością emocjonalną, objawiającą się łatwością przechodzenia od radości do smutku, od entuzjazmu do zniechęcenia, od nadziei do rozpacz. Przeżyciom towarzyszy zwykle silne napięcie przyczyniające się do ich głębokiego odczuwania. To także etap życia, kiedy pojawia się przekora objawiająca się nieposłuszeństwem wobec rodziców i nauczycieli. Z czasem zachowanie młodych ludzi może się stać aroganckie, niekiedy nawet bezczelne, i prowadzić do konfliktów z otoczeniem. Jednym z powodów takiego zachowania jest dążenie młodzieży do zbudowania relacji partnerskich z dorosłymi oraz uzyskania równorzędnych praw. To podjęcie próby uzyskania statusu dorosłego i utraty statusu dziecka, czyli osoby zależnej i podległej dorosłym. Negatywne nastawienie do świata oraz obowiązujących norm i przepisów młodzież manifestuje stawianiem oporu wobec rosnących wymagań. Kończy się to często buntem wobec zastanego porządku świata, a niejednokrotnie nawet ucieczką z domu.

Charakterystyczne dla okresu dorastania jest pojawianie się kryzysów. W znaczeniu potocznym kryzys ma wydźwięk negatywny. Z psychologicznego punktu widzenia pokonywanie kryzysów prowadzi do rozwoju człowieka. Młodzież doświadcza przede wszystkim kryzysu tożsamości. Wiąże się to z faktem, że w dzieciństwie to dorośli mieli znaczący wpływ na kształtowanie się cech osobowości dziecka. Dorastający młody człowiek zaczyna poszukiwać własnej drogi i próbuje określić swoją tożsamość. Kryzys pomaga zatem w poznaniu samego siebie i uzyskaniu odpowiedzi na pytanie: „Kim jestem?”. Pozwala on również na odnalezienie własnego miejsca w społeczeństwie. Okres młodzieńczy ma zatem wiele charakterystycznych cech, które nie występują już w takim natężeniu w dalszych etapach życia (Brzezińska, 2019).

W tym okresie dokonuje się najczęściej wyboru drogi życiowej. To, jaka ona będzie, ma istotne znaczenie dla przyszłości społeczeństwa.

Wybór drogi życiowej w dużym stopniu wynika z aspiracji zawodowych. Dla młodzieży uczącej się, stojącej u progu dorosłości do najważniejszych aspiracji życiowych zalicza się: aspiracje edukacyjne, zawodowe, materialne, bytowe, osobiste i rodzinne oraz społeczne i kulturalne (Musialska, 2008). Aspiracje edukacyjne przejawiają się głównie w dążeniu do podjęcia dalszej nauki na studiach wyższych, podnoszenia kwalifikacji poprzez udział w kursach zawodowych, jak również podjęcia nauki w szkołach pomaturalnych. Aspiracje zawodowe wyrażają się w chęci uzyskania atrakcyjnego zawodu, dającego możliwość podjęcia dobrze płatnej pracy. Aspiracje materialne młodzieży dotyczą przyszłych zarobków oraz mieszkania. Większość młodych ludzi pragnie osiągać wysokie wynagrodzenie za wykonywaną pracę oraz zamieszkać we własnym mieszkaniu. Aspiracje bytowe związane są z dążeniem do osiągnięcia wysokiego standardu życia oraz dokonaniem wyboru miejsca zamieszkania. Aspiracje osobiste wiążą się z chęcią uzyskania wysokiej pozycji materialnej oraz udanego życia rodzinnego. Wreszcie aspiracje rodzinne związane są z chęcią założenia własnej rodziny.

Na kształtowanie się aspiracji człowieka wpływa wiele czynników. Można je podzielić na: psychologiczne (osobowościowe), środowiskowe (socjologiczne) oraz pedagogiczne (Bednarczyk-Jama, 2008). Czynnikiem psychologicznym wywierającym istotny wpływ na tworzenie się aspiracji jest potrzeba. Aspiracje edukacyjno-zawodowe wynikają m.in. z potrzeby samorealizacji, czyli chęci rozwoju osobistego, osiągnięcia sukcesu, zdobycia awansu w pracy. Szczególnym rodzajem oczekiwań człowieka jest potrzeba osiągnięć, z którą ściśle się wiąże pojęcie „sukcesu” i „porażki”, odgrywające istotną rolę w procesie tworzenia aspiracji. Odniesienie sukcesu powoduje znaczne podniesienie poziomu aspiracji, porażka przyczynia się do jej obniżenia.

System wartości wyznacza wybór drogi życiowej, w tym podejmowanych decyzji edukacyjnych. Nadaje też sens życiu człowieka. Większość społeczeństwa żyje w zgodzie z wyznawanymi przez siebie wartościami objawiającymi się zachowaniem, postawami i myśleniem. Określają, kim jest dana jednostka, wyznaczają sposób jej postępowania oraz wpływają na jej stosunek do innych ludzi. Wartości przyczyniają się zatem do kształtowania osobowości młodego człowieka, umożliwiają jego rozwój oraz chronią przed negatywnym odbieraniem i krzywdzeniem innych (Szymański, 2000). System wyznawanych przez człowieka wartości ulega przemianom związanym ze stopniem świadomości, doświadczeniem życiowym oraz zmianom w postrzeganiu własnej osoby, a także otaczającej rzeczywistości. Młodzież ucząca się ceni różnego rodzaju idee wpływające na jej rozwój i kształtujące dorosłe życie. Proces budowania systemu wartości jest najbardziej nasilony w okresie dorastania, będącym czasem trudnym zarówno dla młodego człowieka, jak i jego otoczenia. Cechuje się on znaczną dynamiką w poznawaniu świata oraz rozwojem świadomości społecznej, co wpływa na ukształtowanie przekonań i budowanie określonych postaw moralnych. Dorastanie młodego człowieka do samodzielnego życia oraz wyboru własnego światopoglądu wymaga od starszego pokolenia wprowadzenia go w świat wartości. Brak

wartości uznawanych w społeczeństwie i przyjętych przez daną jednostkę spowodowałyby chaos oraz poczucie bezradności. Przyjęte zasady pozwalają na podejmowanie różnorodnych decyzji oraz działań (Siegel, 2016). Dla współczesnej uczącej się młodzieży nieobojętne pozostają wartości związane z dobrem drugiego człowieka. Dlatego młodzi ludzie cenią zarówno u siebie, jak i u najbliższych cechy osobowe wyrażające szacunek dla drugiego człowieka oraz umożliwiające zachowanie relacji interpersonalnych: łatwość nawiązywania kontaktów, uprzejmość, życzliwość, empatię, uczciwość, umiejętność niesienia pomocy innym. Z kolei cechami potępianymi przez młode pokolenie są te, które godzą w godność człowieka oraz utrudniają współżycie z innymi: obłuda, zakłamanie, znieczulica społeczna, pogarda, nietolerancja. Typowy uczeń szkoły ponadpodstawowej przywiązuje dużą wagę do przyjaźni i koleżeństwa. Ważne są dla niego bliskie relacje z rówieśnikami, dzielenie się zarówno radosnymi, jak i smutnymi wiadomościami, obdarzanie się wzajemnym zaufaniem oraz wsparciem w trudnych sytuacjach (Wilk, 2003).

Nie mniej istotne znaczenie mają wartości prospołeczne. Młodzi ludzie pragną się czuć potrzebni i przydatni innym. Gotowi są podejmować działania pozwalające im na zdobycie uznania i szacunku społecznego. Młodzież chętnie angażuje się w działania charytatywne, mające na celu pomoc w rozwiązaniu problemów społeczności lokalnej. Aktywność na rzecz społeczeństwa wywołuje u nich poczucie spełnienia i szczęścia. Dla młodego pokolenia istotne znaczenie ma także wartość człowieka, przejawiająca się w szanowaniu godności drugiej osoby, odpowiedzialnym stosunku do niej oraz wrażliwości na potrzeby innych. Młodzież pragnie, aby relacje między ludźmi przebiegały w atmosferze życzliwości, solidarności, bez niepotrzebnego wyrządzania krzywd i były oparte na sprawiedliwości i miłości. Dlatego młodzi ludzie chętnie angażują się w walkę na rzecz pokrzywdzonych (Różańska-Kowal, 2010).

Ważne są także wartości związane z pracą i edukacją. Wynika to z powszechnie obowiązującej ideologii sukcesu, która nawołuje do bogacenia się oraz zajmowania wysokich pozycji społecznych. Obecny rynek pracy zmusza młodzież do ciągłego kształcenia się, zdobywania różnorodnych umiejętności, poszukiwania własnej, czasami mało oczywistej ścieżki zawodowej. Jednak dla znacznej grupy młodzieży zarówno edukacja, jak i praca są wartościami traktowanymi instrumentalnie. Wiąże się to z wyznawaniem poglądu, że solidarność i rzetelne wykonywanie obowiązków przez pracownika tylko w nieznacznym stopniu wpływa na sukces i gwarantuje powodzenie w życiu. Dla młodego pokolenia ludzie traktujący swoją pracę jako powołanie, dla których stanowi ona pasję, nie są wzorcem do naśladowania. Niektórzy postrzegają pracę jako konieczność, pewnego rodzaju obowiązek i ciężar, który należy spełnić, aby zapewnić sobie stabilizację materialną. Z jednej strony poszukują pracy, która by stanowiła wyzwanie i dawała satysfakcję, z drugiej podejmują zatrudnienie niezgodne z wykształceniem i oczekiwaniami, gwarantujące jednak odpowiednie zabezpieczenie materialne.

Wysoko cenione przez młodzież pozostają wartości związane z osiągnięciem odpowiedniej pozycji społecznej, stwarzającej możliwość uzyskania zabezpieczenia społecznego pozwalającego na spokojne i dostatnie życie. Materialne aspiracje młodzieży wynikają z chęci osiągnięcia dostatku i stabilizacji życiowej przekraczającej przeciętny

standard życia. Na etapie wchodzenia w dorosłość młodzież nie ma wygórowanych aspiracji materialnych ze względu na etap życia, w którym się znajduje. Młodzi ludzie nie są obciążeni odpowiedzialnością za zapewnienie warunków materialnych i bytowych własnej rodzinie, nie odczuwają trudności związanych z nieustającymi zmianami życia gospodarczego i społecznego, gdyż standard życia zapewniają im rodzice (Plewka, 2016).

Młode pokolenie odczuwa silną więź z krajem, w którym mieszka, czuje się w pewien sposób odpowiedzialna za jego losy. Wysoko rozwinięte postawy patriotyczne sprawiają, że znaczna grupa młodzieży jest zdolna do poświęceń, a nawet oddania życia w obronę suwerenności ojczyzny. Na wysokim szczeblu drabiny hierarchii wartości młodzi ludzie umieszczają rodzinę. Szczęście rodzinne połączone z miłością jest dla nich często najważniejsze. Pomimo życia w ciągłym biegu w pogoni za sukcesem, dobrobytem, pieniądzem i modą to właśnie rodzina okazuje się swoistym azylem dającym szczęście (Szczurkowska, 2016).

3. Metodologiczne założenia prowadzonych badań

Projekt prowadzonych badań oparto na założeniach metodologicznych zaproponowanych przez Mieczysława Łobockiego (2006). Przedmiot zaprezentowanych w tym opracowaniu badań stanowiła dla autorów ocena funkcjonowania policji w wylosowanym obszarze województwa małopolskiego przez wybraną grupę młodzieży na początku 2022 r. Chodziło o ustalenie obecnego obrazu pracy policji w oczach uczniów szkół ponadpodstawowych uczęszczających do różnych placówek na terenie powiatu gorlickiego. Tamtejsza młodzież ma możliwość edukacji w znajdujących się na terenie miasta pięciu liceach ogólnokształcących, czterech technikach oraz czterech branżowych szkołach I stopnia. Gorlice położone są u podnóża Beskidu Niskiego na granicy polsko-słowackiej, powiat ma charakter przemysłowo-rolniczy, typowy dla większości powiatów południowej części Polski.

Główny problem badawczy zawierał się w pytaniu:

Jak młodzież uczęszczająca do szkół ponadpodstawowych postrzega pracę policji?
Uszczegółowieniem tak sformułowanego problemu badawczego były następujące pytania:

- Jak działania policji ocenia młodzież szkół ponadpodstawowych?
 - Które z zadań pracy policji są postrzegane jako atrakcyjne w oczach młodzieży szkół ponadpodstawowych?
 - Które atrybuty zawodu policjanta wydają się młodzieży najbardziej atrakcyjne?
- W badaniach przyjęto dwie zmienne:
- Zmienną zależną była płeć respondentów
 - Zmienną niezależną rodzaj szkoły, do której uczniowie uczęszczali
- Wskaźnikami w prowadzonych badaniach pozostawały m.in.:
- atrybuty policjantów
 - stopień zapewnienia bezpieczeństwa przez policję
 - wyszkolenie policjantów

- atrakcyjność zadań w pracy policji
- chęć bycia policjantem
- stosunek do kobiet pracujących w policji

Do prowadzonych badań zastosowano metodę sondażu. Badania prowadzone tą metodą mają w pedagogice i socjologii charakter działań częściowych, jednak wydaje się to najlepszą metodą opisu badanego stanu rzeczy o charakterze społecznym. Technika zastosowaną w badaniach było wykorzystanie ankiety. Ankieta nie daje wprawdzie wiedzy obszernej, pogłębionej i nie wyjaśnia mechanizmów funkcjonowania badanego zagadnienia w grupach społecznych, ale mimo wszystko wydaje się przydatna. Jej podstawową zaletą pozostaje szybkie i tanie uzyskanie informacji od zbiorowości przestrzennie rozproszonej. Ponadto eliminuje ona wpływ badacza na udzielanie odpowiedzi, sprzyja poczuciu anonimowości (ankiety przeprowadzono we wszystkich gorlickich szkołach ponadpodstawowych).

4. Opis wyników badań ankietowych

Dzięki metodzie sondażowej zebrano w sumie 235 ankiet, lecz do dalszych analiz wyselekcjonowano 200 prawidłowo wypełnionych kwestionariuszy. Dane w nich zawarte pozwoliły dokonać dość szczegółowej oceny badanego problemu. Wyniki badań w wielu obszarach nie były jednoznaczne, przedstawiły jednak wiele ciekawych opinii o realizowaniu niektórych zadań policji i zawodzie policjanta, nie zawsze zgodnych z ogólnie wypowydawanymi predykcjami.

4.1. Ogólna ocena policji i zawodu policjanta

Z analizy wyników badań zawartych w tabeli 1 wynika, że młodzież szkół ponadpodstawowych nie miała jasno sprecyzowanej opinii na temat trudności wykonywania zawodu policjanta. Spośród przebadanych osób 52% respondentów uważało, że zawód policjanta jest trudny, ale 48% uznało, że niespecjalnie trudny. Można zauważyć różnicę w ocenie stopnia trudności pracy w policji wśród kobiet i mężczyzn. Badania wykazały, że w opinii większości kobiet praca w szeregach policji pozostaje trudna (76%), ale wśród mężczyzn można zauważyć opinię przeciwną. Trudności w pracy policjantów najczęściej dostrzegają uczniowie techników, potencjalnie osoby o uzdolnieniach matematycznych. Dla nich praca policjanta jest mało wymierna.

Analizując wyniki badań zawarte w tabeli 2, widać, że młodzież ocenia działania podejmowane przez policję jako niewystarczające do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Tylko 6% spośród przebadanych osób uważało, że policja zapewnia bezpieczeństwo w stopniu dużym. Znaczna część respondentów uznaje działania podejmowane przez policję w zakresie zapewnienia porządku publicznego za wystarczające (32%). Aż 14% ankietowanych uważało, że działania podejmowane przez policję w minimalnym stopniu zapewniają bezpieczeństwo i porządek publiczny, a 31% respondentów było zdania, że policja zapewnia bezpieczeństwo i porządek publiczny w niewielkim stopniu. Spośród przebadanych osób 17% respondentów nie potrafiło określić, czy działania podejmowane przez policję zapewniają bezpie-

Tabela 1. Ocena trudności pracy w policji przez badaną młodzież szkół ponadpodstawowych

Określenie trudności wykonywania zawodu policjanta	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkola branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkola branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Trudna	25	76	15	83	16	70	56	76	8	36	31	47	8	21	47	37	103	52
Mało trudna	8	24	3	17	7	30	18	24	14	64	35	53	30	79	79	63	97	48
Brak zdania	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100	200	100

Źródło: badania własne

Tabela 2. Ocena działania policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom w opinii badanej młodzieży

Stopień, w jakim policja zapewnia bezpieczeństwo i porządek publiczny	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkola branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkola branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
W dużym stopniu	0	0	2	11	2	9	4	6	2	9	5	8	0	0	7	5	11	6
W wystarczającym stopniu	16	49	7	39	10	43	33	44	10	45	16	24	5	13	31	25	64	32
W niewielkim stopniu	10	30	4	22	5	22	19	25	9	41	20	30	14	37	43	34	62	31
Praktycznie w minimalnym stopniu	0	0	1	6	4	17	5	7	0	0	15	23	9	24	24	19	29	14
Trudno określić	7	21	4	22	2	9	13	18	1	5	10	15	10	26	21	17	34	17
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100	200	100

Źródło: badania własne

czeństwo i porządek publiczny. Największe niezdecydowanie w tym obszarze wykazali uczennice z techników (22%) i uczniowie ze szkół branżowych (26%). Wyniki badań sugerują, że policja słabo wywiązuje się z obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Być może taki wynik badań wynika z małej znajomości efektów pracy policjantów (ich sukcesy nie są powszechnie nagłaśniane).

Wyniki badań przedstawione w tabeli 3 pokazują, że w opinii młodzieży cechami charakterystycznymi dla zawodu policjanta jest nadużywanie władzy (54%) oraz poczucie wyższości (52%). Opinię taką wyrażali głównie mężczyźni ze szkół branżowych (ponad 70%) oraz techników (ponad 50%). Ocena taka może wynikać z własnych doświadczeń, jednak bardziej prawdopodobne jest to, że młodzi ludzie uczestniczący w badaniu, charakteryzując zawód policjanta, sugerowali się opiniami zasłyszаныmi, powszechnie występującymi w społeczeństwie. Dużej części ankietowanych zawód policjanta kojarzy się ze ściganiem przestępców (40%) oraz chęcią pomocy innym. Pogląd taki wyraziły głównie kobiety uczęszczające zarówno do szkół dających średnie wykształcenie, jak i branżowych. Dla mniejszego odsetka badanych cechami charakterystycznymi policjanta były bezkarność (29%), siła sprawcza (20%), dobre zarobki (19%), brutalność (16%), a także opanowanie i kontrola emocji (16%). Z powyższej analizy wynika, że młodzież widzi więcej elementów negatywnych w zawodzie policjanta niż pozytywnych.

Wyniki badań zawarte w tabeli 4 sugerują, że prawie połowa badanej młodzieży (49,5%) nie ma jasno sprecyzowanego zdania na temat atutów pracy policji. Tylko 22,5% spośród ankietowanych uważa, że największym plusem policji jest dobre wyposażenie w sprzęt specjalistyczny. Najmniej osób dostrzega dobre wyszkolenie funkcjonariuszy (14%) i ich skuteczne działanie (14%). Można zauważyć, że bardziej sprecyzowaną opinię na temat dostrzeganych atutów pracy policji wyraziły kobiety. Największe trudności z wyrażeniem pozytywnych opinii o pracy tej formacji mieli mężczyźni uczęszczający do szkół branżowych (66%). Sytuacja taka może wynikać z posiadania niewystarczającej wiedzy na temat pracy służb mundurowych wśród uczniów szkół ponadpodstawowych. Mężczyźni uczęszczający do szkół branżowych mają z pewnością częściej do czynienia z policją niż pozostali respondenci, a zatem zalicza się ich do grupy potencjalnie bardziej niezadowolonej z kontaktów z policjantami. W tej sytuacji wydaje się zasadne częstsze organizowanie prelekcji uświadamiających młodym ludziom znaczenie roli policjantów w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Analiza wyników badań zawartych w tabeli 5, przedstawiająca opinię młodzieży na temat szacunku społeczeństwa do policji, budzi niepokój. Wynika z niej, że formacja ta nie wzbudza szacunku wśród społeczeństwa. Opinię taką wyrażały zarówno kobiety, jak i mężczyźni uczęszczający do różnych typów szkół. Spośród wszystkich przebadanych osób aż 60% respondentów miało takie zdanie. Tylko niewielki odsetek badanych (10,5%) widział policję jako instytucję szanowaną w społeczeństwie. Większą grupę w tym odsetku stanowiły kobiety w szkołach branżowych. Znaczna część respondentów nie miała jednoznacznej opinii w tym obszarze badań. Zatem zarówno sam zawód, jak i praca policji nie są zdaniem badanej młodzieży doceniane

Tabela 3. Opinia badanej młodzieży dotycząca charakterystyki zawodu policjanta

Cechy charakterystyczne zawodu policjanta	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkoła branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkoła branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Brutalność	0	0	1	6	4	17	5	7	4	18	11	17	12	32	27	25	32	16
Siła sprawcza	13	39	7	39	2	9	22	30	1	5	13	20	3	8	17	23	39	20
Dobre zarobki	3	9	7	39	3	13	13	18	8	36	10	15	7	18	25	20	38	19
Nadużywanie władzy	13	39	7	39	10	4	30	41	11	50	37	56	30	79	78	62	108	54
Bezkarność	6	18	4	22	3	13	13	18	7	32	28	42	9	24	44	35	57	29
Poczucie wyższości	12	36	8	44	11	48	31	42	12	55	37	56	24	63	73	58	104	52
Chęć pomocy innym	12	36	7	39	14	61	33	45	8	36	18	27	5	13	31	25	64	32
Opanowanie i kontrola emocji	9	27	2	11	7	30	18	24	4	18	7	11	3	8	14	11	32	16
Ściganie przestępców	19	58	9	50	10	43	38	51	6	27	23	35	13	34	42	33	80	40

* respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: badania własne

Tabela 4. Opinia badanej młodzieży na temat atutów pracy policji

Atuty pracy policji	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkola branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkola branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Dobre wyposażenie w specjalistyczny sprzęt	8	25	5	28	4	17	17	23	5	22	17	26	6	16	28	45	22,5	
Dobre wyszkolenie funkcjonariuszy	4	12	5	28	8	35	17	23	3	14	4	6	4	10	11	9	28	14
Skuteczne działania	6	18	2	11	5	22	13	18	3	14	9	14	3	8	15	12	28	14
Trudno określić	15	45	6	33	6	26	27	36	11	50	36	54	25	66	72	57	99	49,5
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100	200	100

Źródło: badania własne

Tabela 5. Opinia badanej młodzieży dotycząca szacunku społeczeństwa do policji jako formacji

Szacunek społeczeństwa do policji jako formacji	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkola branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkola branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Tak	3	10	2	11	6	26	11	15	1	5	7	11	2	5	10	8	21	10,5
Nie	15	45	10	56	11	48	36	49	13	59	43	65	28	74	84	67	120	60
Trudno określić	15	45	6	33	6	26	27	36	8	36	16	24	8	21	32	25	59	29,5
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100	200	100

Źródło: badania własne

przez społeczeństwo. Może to wynikać z negatywnych doświadczeń młodych ludzi w kontaktach z policją lub niekorzystnego wizerunku medialnego tej formacji.

Z analizy wyników badań zawartych w tabeli 6, dotyczącej stopnia wyszkolenia policjantów, wynika, że młodzież nie ma sprecyzowanej wiedzy na ten temat. Trudności z dokonaniem oceny wykazywali głównie mężczyźni z techników i szkół branżowych. Mniej niż połowa badanych uważała, że policjanci wyszkoleni są dobrze (36%) lub bardzo dobrze (2%). O niedostatecznym wyszkoleniu policjantów wypowiedziało się aż 22% badanych uczniów. Odnosząc się do wyników przeprowadzonego badania, można powiedzieć, że młodzież niewiele wie o stopniu wyszkolenia policjantów i postrzega ich jako formację słabo przygotowaną do realizacji powierzonych jej zadań.

4.2. Atrakcyjność zadań pracy policji

Analizując wyniki badań zawarte w tabeli 7, łatwo zauważyć, że dla badanej młodzieży najbardziej atrakcyjnym zadaniem wykonywanym przez policję jest poszukiwanie osób zaginionych (64,5%). Bardzo atrakcyjne wydaje się prowadzenie śledztw (52,5%), wykrywanie przestępstw (48,5%) oraz ściganie przestępców (47%). Za nieco mniej atrakcyjne zadania młodzież uznaje patrolowanie ulic (18%) oraz ochronę imprez (16,5%). Najmniej atrakcyjnym zadaniem policji według ankietowanych jest prowadzenie prelekcji w szkołach (11%) oraz wystawianie mandatów karnych (10%). Zaprezentowane wyniki badań wskazują, że dla młodzieży najbardziej atrakcyjne pozostają czynności wykonywane przez policjantów wiążące się z adrenaliną i pracą operacyjną w terenie. Znacznie mniej atrakcyjne wydają się młodym ludziom zadania związane z prewencją.

Wyniki badań zawartych w tabeli 8 informują w sposób prawie analogiczny do wyników tabeli 7, że dla badanej młodzieży najmniej atrakcyjnymi zadaniami wykonywanymi przez policję jest wystawianie mandatów karnych (76,5%) oraz patrolowanie ulic (63,5%). Za mało atrakcyjne młodzież uważa również prowadzenie prelekcji w szkołach (42%) oraz ochronę imprez (41,5%). Bardziej atrakcyjne dla młodzieży są zadania policji związane z wykrywaniem przestępstw (9%), prowadzeniem śledztwa (6,5%) oraz ściganiem przestępców (7%). Najbardziej atrakcyjnym zadaniem policji według przedstawionych w tej tabeli wyników jest poszukiwanie zaginionych osób (6%). Wyniki badań zawarte w tabeli 8 pokrywają się w zasadzie z wynikami zawartymi w tabeli 7. Świadczy to o rzetelności opinii badanych na temat atrakcyjności zadań wykonywanych przez policję.

4.3. Atrakcyjność atrybutów policjanta

Respondenci, wypowiadając się na temat atrakcyjności niektórych atrybutów zawodu policjanta, uznali, że najbardziej atrakcyjnym atrybutem dla tej formacji jest możliwość używania broni (57%) oraz jazda policyjnym samochodem (29%). Dla pewnej grupy ankietowanych ważnym i atrakcyjnym wyróżnikiem pozostaje noszenie munduru policyjnego (26,5%) oraz możliwość bezpłatnego udziału w ochranianiu

Tabela 6. Ocena stopnia wyszkolenia policjantów w opinii badanej młodzieży

Stopień wykształcenia policjantów	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkoła branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkoła branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Bardzo dobry	1	3	0	0	2	9	3	4	1	5	0	0	0	0	1	1		
Dobry	17	52	11	61	12	52	40	54	9	41	16	24	7	18	32	25		
Zły	1	3	1	6	7	30	9	12	4	18	19	29	12	32	35	28		
Trudno określić	14	42	6	33	2	9	22	30	8	36	31	47	19	50	58	46		
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100		
															200	100		

Źródło: badania własne

Tabela 7. Najbardziej atrakcyjne zadania policji w opinii badanej młodzieży

Zadania wykonywane przez policję	Kobiety								Mężczyźni								Ogółem	
	Liceum		Technikum		Szkoła branżowa		Σ		Liceum		Technikum		Szkoła branżowa		Σ			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Wykrywanie przestępstw	19	58	7	39	12	52	38	51	12	55	35	53	12	32	59	47	97	48,5
Wystawianie mandatów karnych	0	0	2	11	3	13	5	7	3	14	10	15	2	5	15	12	20	10
Prowadzenie prelekcji w szkołach	1	3	3	17	2	9	6	8	4	18	7	11	5	13	16	13	22	11
Poszukiwanie zaginionych osób	20	61	14	78	20	87	54	73	11	50	38	58	26	68	75	60	129	64,5
Patrolowanie ulic	1	3	1	6	2	9	4	5	2	9	12	18	8	21	32	25	36	18
Prowadzenie śledztw	30	91	9	50	14	61	53	72	14	64	32	48	6	16	52	41	105	52,5
Ochrona imprez	3	9	4	22	1	4	8	11	2	9	13	20	10	26	25	20	33	16,5
Ściganie przestępców	20	61	8	44	10	43	38	51	16	73	27	41	13	34	56	44	94	47

* respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: badania własne

Tabela 8. Najmniej atrakcyjne zadania policji w opinii badanej młodzieży

Zadania wykonywane przez policję	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkola branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkola branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Wykrywanie przestępstw	0	0	1	6	2	9	3	4	1	5	5	8	10	26	16	13	19	9,5
Wystawianie mandatów karnych	32	97	13	72	18	78	63	85	19	86	47	71	24	63	90	71	153	76,5
Prowadzenie prelekcji w szkołach	20	61	7	39	10	43	37	50	10	45	30	45	7	18	47	37	84	42
Poszukiwanie zaginionych osób	0	0	1	6	0	0	1	1	1	5	4	6	6	16	11	9	12	6
Patrolowanie ulic	26	79	10	56	15	65	51	69	14	64	37	56	25	66	76	60	127	63,5
Prowadzenie śledztwa	0	0	2	11	2	9	4	5	1	5	5	8	3	8	9	7	13	6,5
Ochrona imprez	12	36	5	28	14	61	31	42	10	45	27	41	15	39	52	41	83	41,5
Ściganie przestępców	0	0	1	6	1	4	2	3	1	5	6	9	5	13	12	10	14	7

* respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: badania własne

Tabela 9. Ocena atrakcyjności atrybutów policjanta w opinii badanej młodzieży

Atrybuty zawodu policjanta	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkola branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkola branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Używanie siły fizycznej	0	0	1	6	3	13	4	5	4	18	5	8	6	16	15	12	19	9,5
Używanie broni	21	64	12	67	8	35	41	55	13	59	33	50	27	71	73	58	114	57
Jazda policyjnym samochodem	12	36	3	17	9	39	24	32	5	28	23	35	6	16	34	27	58	29
Mundur policyjny	9	27	7	39	11	48	27	36	6	33	17	26	3	8	26	21	53	26,5
Bezpłatny udział w ochranianych imprezach kulturalnych i sportowych	8	24	3	17	2	9	13	18	9	50	18	27	5	13	32	25	45	22,5

* respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: badania własne

Tabela 10. Aspiracja badanej młodzieży do wykonywania zawodu policjanta w przyszłości

Aspiracja do zawodu policjanta	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkoła branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkoła branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Tak	0	0	1	5	3	13	4	5	2	9	2	3	0	0	4	3	8	4
Nie	26	79	12	67	19	83	57	77	16	73	51	77	35	92	102	81	159	79,5
Trudno określić	7	21	5	28	1	4	13	18	4	18	13	20	3	8	20	16	33	16,5
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100	200	100

Źródło: badania własne

Tabela 11. Skala zatrudnienia kobiet w policji w opinii badanej młodzieży

Skala zatrudnienia kobiet	Kobiety						Mężczyźni						Ogółem					
	Liceum		Technikum		Szkoła branżowa		Σ		Liceum		Technikum				Szkoła branżowa		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Za dużo kobiet	0	0	0	0	0	0	0	0	2	9	13	20	4	11	19	16	19	9,5
Za mało kobiet	15	45	11	61	7	31	33	45	7	32	16	24	18	47	41	33	74	37
Wystarczająca liczba kobiet	3	10	3	17	6	26	12	16	8	36	16	24	6	16	30	24	42	21
Trudno określić	15	45	4	22	10	43	29	39	5	23	21	32	10	26	36	27	65	32,5
Razem	33	100	18	100	23	100	74	100	22	100	66	100	38	100	126	100	200	100

Źródło: badania własne

nych imprezach kulturalnych i sportowych (22,5%). Za najmniej atrakcyjny atrybut związany z zawodem policjanta respondenci uznali możliwość używania siły fizycznej (9,5%). Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że dla młodzieży najbardziej atrakcyjne są te atrybuty zawodu policjanta, które wyróżniają go spośród innych zawodów, dają poczucie odrębności, niezależności i władzy, pozwalają też realizować niemożliwe do spełnienia pasje poza formacjami mundurowymi.

Z analizy wyników badań zawartych w tabeli 10 wynika, że spośród wszystkich respondentów tylko 4% badanych rozważa w przyszłości wykonywanie zawodu policjanta. Dla 79,5% badanej młodzieży zawód ten nie jest atrakcyjny i nie wiąże z nim swojej przyszłości zawodowej. Pewna grupa (16,5%) ankietowanych nie była w stanie na etapie szkoły ponadpodstawowej określić, czyby chcieli w przyszłości wykonywać ten zawód. Na podstawie przedstawionych danych można wnioskować, że młodzież nie zgłasza przesadnej aspiracji do wykonywania zawodu policjanta. Może to wynikać z faktu, że ów zawód bywa postrzegany jako trudny i jednocześnie nie cieszy się szacunkiem społecznym. Częste akcje protestacyjne policjantów informują opinię publiczną, że nie jest to też profesja atrakcyjna finansowo. Zatem trudno wymagać, aby zdolna młodzież chciała w nim pracować.

W prowadzonych badaniach zapytano też respondentów o grupę kobiet pracujących w policji. Wyniki badań informują, że żadna z respondentek nie zauważyła, aby w policji było zbyt dużo kobiet. Głosy pozostałych respondentów rozłożyły się mniej więcej równo, co jasno daje do zrozumienia, że owa kwestia może być dyskutowana w środowisku młodych ludzi. Dla samej formacji policji może to stanowić informację, że braki kadrowe mężczyzn warto uzupełniać zatrudnieniem kobiet.

Podsumowanie i wnioski z badań

Zawód policjanta bardzo trudno jednoznacznie zakwalifikować do typowych struktur profesji. Z jednej strony to praca umysłowa, z drugiej fizyczna. Zawód ten na pewno nie został wymyślony po to, aby wszyscy go przesadnie lubili. Jednak nie ma cywilizowanego społeczeństwa, które by się mogło bez policji obejść. Jej praca nie należy do łatwych. Policjanci są chwaleni wtedy, gdy uda im się osiągnąć spektakularny sukces w walce z przestępczością, np. schwytają groźnego bandytę, ale ganieni, kiedy dostrzega się w ich postępowaniu nieprawidłowości. Młodzi ludzie, ze względu na specyfikę swojego dorastania i niedostatek rozwoju mentalnego, emocjonalnego, miewają z policją częsty kontakt. Należy przyjąć, że kontakty takie nie należą najczęściej do przyjemnych, mogą się kończyć pouczeniem lub powiadomieniem rodziców czy szkoły o różnych ekscesach. To na pewno rodzi frustrację lub niechęć do pracy policji.

Podsumowując analizy wyników przeprowadzonych badań, można wysunąć podstawowy wniosek, że młodzież raczej negatywnie ocenia i postrzega zarówno pracę policji, jak i sam zawód policjanta. Analiza wyników poszczególnych obszarów przeprowadzonych badań pokazuje, że uczniowie szkół ponadpodstawowych nisko oceniają działania tej formacji. Najbardziej atrakcyjnym atrybutem pracy policjanta jest

dla nich możliwość posiadania broni. Badania dowiodły, że dla badanych uczniów ze szkół ponadpodstawowych najbardziej atrakcyjnym zadaniem pracy służb policyjnych jest poszukiwanie zaginionych osób, a więc bardziej praca operacyjna niż prewencyjna. Odpowiedzi udzielone przez respondentów dowodzą, że młodzież ma niewielką wiedzę na temat działalności policji. Opinia młodych ludzi o pracy w tej instytucji opiera się na ich negatywnych doświadczeniach w kontaktach z policją oraz mało obiektywnym wizerunku medialnym formacji. Aby odwrócić ów trend, konieczne stają się pozytywne reakcje w mediach na rzecz uświadamiania społeczeństwa o powadze i znaczeniu pracy policji. Żeby zmieniać niekorzystny wizerunek pracy policji w oczach młodych ludzi, warto organizować więcej pogadanek i konkursów tematycznych w szkołach oraz szukać drogi komunikacji z młodymi ludźmi, wykorzystując media społecznościowe. Warto też ocieplić wizerunek całej formacji policji, zatrudniając w niej zdolne intelektualnie kobiety, które nie muszą być kierowane do zadań wymagających używania siły fizycznej, ale wykonujących zadania operacyjne i edukacyjne.

Zbigniew Ostrach

Autor jest doktorem nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (specjalność oligofrenopedagogika). Adiunkt w Katedrze Pedagogiki i Nauk Społecznych Wydziału Nauk Społecznych i Sztuki w Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu. Autor i współautor ponad sześćdziesięciu publikacji w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych oraz trzech książek: „Ochrona środowiska i edukacja ekologiczna” (2013), „Społeczno-ekonomiczne determinanty osiągnięć szkolnych uczniów w gminach wiejskich” (2014) oraz „Praca przedszkola – wybrane zagadnienia teoretyczne, praktyczne i organizacyjne” (2016)

Justyna Bojkowska

Autorka jest absolwentką Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu. Jej działania w pracy zawodowej i naukowej koncentrują się wokół kryminologii i resocjalizacji. Chciałaby się znaleźć w przyszłości w zespole, który by realizował zadania z zakresu prewencji i edukacji młodych osób zagrożonych niedostosowaniem społecznym

Bibliografia

- Bednarczyk-Jama, N. (2008). *Aspiracje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Brzezińska, A. (2019). *Psychologia rozwoju człowieka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Czerwińska-Jasiewicz, M. (2015). *Psychologia rozwoju młodzieży w kontekście biegu ludzkiego życia*. Warszawa: Wydawnictwo „Difin” S.A.
- Dobrenko, K. (2013). *Adolescencja jako czas przejmowania inicjatywy za własny rozwój*, [w:] E. Sokołowska (red.), *Psychologia kształcenia i wspierania rozwoju*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 146–166.

- Kamiński, A. (2020). *Niedostosowanie społeczne nieletnich. Profilaktyka i resocjalizacja*. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.
- Leszczyński, M. (red.), Gumieniak, A., Owczarek, L., Mochocki, R. (2016). *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym. Wybrane obszary*. Warszawa: Wydawnictwo „Difin” S.A.
- Mead, M. (1978). *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Misiuk, A. (2008). *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Musialska, K. (2008). *Aspiracje życiowe młodzieży stojącej u progu dorosłości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Namysłowska, I. (2004). *Psychiatria dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 lutego 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Policji. Dz.U. 2015 poz. 355.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 maja 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks postępowania karnego. Dz.U. 2022 poz. 1375.
- Ogińska-Bulik, N. (2003). *Stres zawodowy u policjantów: źródła–konsekwencje–zapobieganie*. Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Pawliczuk, W. (2006). *Definicje terminu „młodzież” – przegląd koncepcji*. Postępy Nauk Medycznych, s. 311–315.
- Pieprzny, S. (2011). *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*. Warszawa: Wydawnictwo „Wolters-Kluwer”.
- Plewka, Cz. (2016). *Aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży okresu dorastania*. Koszalin: Politechnika Koszalińska.
- Różańska-Kowal, J. (2010). *Motywacja zachowań prospołecznych i antyspołecznych nieletnich*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Siegel, D. (2016). *Burza w mózgu nastolatka*. Podkowa Leśna: Wydawnictwo „Mind”.
- Szczurowska, J. (2016). *Ja, Patriota. Psychologia patriotyzmu*. Warszawa: Wydawnictwo „Difin” S.A.
- Szymański, M. (2000). *Młodzież wobec wartości*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. Dz.U. 1990 nr 30, poz. 179.
- Warmiński, A. (2013). *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce*. Warszawa: Dom Wydawniczy „Elipsa”.
- Wilk, T. (2003). *Edukacja, wartości i style życia reprezentowane przez współczesną młodzież w Polsce w odmiennych regionach gospodarczych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”.